

Het paleis dat Karel Christiaan van Nassau-Weilburg en Carolina van Oranje voor zichzelf aan het Korte Voorhout wilden laten bouwen, zou van grote allure zijn geweest.

Met een 77 meter lange gevel aan het Korte Voorhout, een diepte van ruim honderd meter en daarachter een open terrein zou het een vorstelijk onderkomen zijn geworden voor dit jonge paar. Prinses Carolina, een zuster van prins Willem V, was immers pas 17 jaar toen de 25-jarige prins Karel Christiaan haar ten huwelijk vroeg. Het zou allemaal heel anders lopen. Slechts een klein gedeelte van het paleis zou hier in de jaren 1766-1774 verrijzen. En hiervan is alleen de façade — nu de gevel van de Koninklijke Schouwborg — voor ons bewaard gebleven.

Karel Christiaan was een telg uit een oud Duits geslacht. Zijn bezit bestond hoofdzakelijk uit een mooie naam, traditie en (verarmd) land. Een huwelijk met een prinses Van Oranje zou hem de nodige materiële voordelen bieden. Een meer romantische versie van dit huwelijksaanzoek vertelt dat Carolina al op 12-jarige leeftijd, na een ontmoeting met prins Karel, had verkondigd nooit met een andere man te zullen huren dan met deze knappe prins. Dit tot grote vreugde van haar moeder, de prinses van Hannover en de vrouw van Willem IV, die de dynastieke voordelen van dit huwelijk belangrijk achtte. Beduidend minder enthousiast was haar raadsheer De Larrey die in een uitgebreid rapport over de voor- en nadelen van het huwelijk de nadruk legde op de slecht geulde beurs van Karel. Ook uit de binnenlandse politiek kwamen enkele protesten tegen een verbintenis met dit vorstenhuis en het Lutherse geloof dat Karel aanhing.

Paleis

Toch werd het huwelijk in 1760 voltrokken. Karel kreeg een aanstelling als gouverneur en generaal van Bergen op Zoom. Het huiselijke leven speelde zich evenwel af in Den Haag. Karel Christiaan kreeg hier al gauw de naam van iemand die boven zijn stand leefde. Het plan voor het grote paleis aan het Korte Voorhout getuigde van deze levenswijze. Vanaf 1760 tot 1767 kocht hij aan de zuidzijde diverse huizen op. Voorlopig ging het prinselijke paar in enkele hiervan wonen. Omstreeks 1766 werd de eerste steen voor het nieuwe paleis gelegd.

Het paleis moest er natuurlijk Frans uitzien. Frankrijk was in de 18e eeuw nu eenmaal toonaangevend op het gebied van kunst en cultuur. De keuze van de architect was gevallen op Pieter de Swart. Dat deze erin zou sla-

Van Frans paleis tot Koninklijke Schouwborg

• De gevel van het voormalige paleis Nassau van Weilburg, ontworpen door Pieter de Swart

gen het paleis genoeg Frans te doen lijken, was buiten kijf. De vader van Carolina, prins Willem IV, had De Swart op zijn kosten bijna twee jaar in Parijs architectuur laten studeren. Daarna had hij De Swart voor enkele jaren tot hofarchitect benoemd. Ook voor Karel was De Swart geen onbekende. In het vorstendom Nassau-Weilburg had deze architect onder meer een poort gebouwd.

In Den Haag stonden echter de meeste werken van De Swart: de uitbreiding van het huis Huguetaan (de voormalige Koninklijke Bibliotheek), het paleis aan het Lange Voorhout, de gevel van de Lutherse Kerk aan de Lutherse Burgwal en enkele woonhuizen. Zijn stijl hield het midden tussen die van Lodewijk XV en Lodewijk XVI. De wulpsen en ingewikkelde vormen die zo kenmerkend waren voor de Lodewijk XV stijl, wist hij zo te verwerken dat ze hun charme behielden, maar niet al te zeer afstaken bij de degelijke Hollandse vormtaal. Het paleis van Nassau-Weilburg zou zijn laatste, meest elegante en evenwichtige bouwwerk worden.

De Swart ontwierp als façade van het paleis een halfronde cour (hof). Achter deze ronding lagen van links naar rechts de volgende vertrekken: een biljartkamer, een slaapkamer, een kabinet en een anti-chambre. Aan de tuinzijde waren een muziekzaal, een danszaal en een gezelschapskamer gesitueerd.

Van dit laatste vertrek is bekend hoe de meubilering eruit zou gaan zien: aan de wand vijf gobelins met liefdesscènes van goden, twee canapés en achttien fauteuils met verguld houtwerk, vuurbokken (om vuur in een haard op aan te maken) van verguld brons en vijf wandluchters van hetzelfde materiaal. Appelgroene of parelmoerkleurige damasten gordijnen en kussentjes.

De opdracht was voor De Swart geen vetpot. Twee maal vijfhonderd gulden ontving hij volgens de oude kasboeken. In 1774 kwam het enige gedeelte dat ooit gebouwd zou worden gereed. Een jaar daarvoor was De Swart echter al gestorven. Het is niet met zekerheid te zeggen of hij toen al wist dat het bij dit gedeelte zou blijven. In ieder geval liet hij 57 bouwtekeningen van het paleis na, die blijkbaar nooit betaald waren, want ze werden in het openbaar geveild. Het Hof kocht deze tekeningen toen alsnog aan. Van uitvoering zou het echter nooit meer komen. Geldgebrek is hiervan waarschijnlijk de belangrijkste oorzaak geweest. Bovendien verplaatste Karel al in 1769, dus nog voordat het paleis-deel gereed was, zijn residentie naar Weilburg. Ook een plan voor een minder grootschalige voltooiing ging niet door. Jammer genoeg is het ons niet mogelijk een beeld te vormen van het oorspronkelijk bedoelde paleis, omdat genoemde bouwtekeningen verloren zijn gegaan.

Carolina overleed in 1787 op 44-jarige leeftijd in Weilburg. Een jaar later volgde Karel. De erfgenamen verkochten — op het gereedgekomen stukje paleis na — de Haagse bezittingen met grote verliezen. Een paar jaar later, toen de Fransens ons land waren binnengetrokken, moesten ze ook die verkopen.

Op initiatief van enkele tooneelminnende Hagenaars besloot men in 1802 het paleisje te verbouwen tot schouwborg. Dit geschiedde onder leiding van de architect J. van Duyfhuys. Om de veiligheid van de constructie te testen liet men een heel regiment soldaten met volledige bepakking flink over alle drie de balkons marcheren. De constructie bleek deugdelijk en zo kreeg het gebouw een nieuwe toekomst als Koninklijke Schouwborg.

Bron: 175 jaar Koninklijke Schouwborg, door C. H. Slechte, G. Verstraete en L. van der Zalm. Kruiseman Den Haag 1979.